PROBLEMATICA IDENTIFICĂRII REGIMURILOR DEMOCRATICE REPREZENTATIVE

Doina CUCIURCA

Există, desigur, mai mult de un singur mod de a distinge democrațiile. Dată fiind necesitatea de organizare a alegerilor competitive şi alternarea la putere, normele şi instituțiile sunt de o importanță majoră în democrații. Luarea în considerație, la moment, a celor ce atrag după sine aceste reguli este suficient pentru a transmite complexitatea şi varietatea conținutului specificat pentru desfăşurarea unor alegeri competitive. Există sute de moduri de a compila aceste reguli şi astfel, în principiu, sute de moduri de a diferenția regimurile democratice. De aici reiese focalizarea asupra formei de guvernare instaurată, de normele care definesc guvernul şi modul de investire a acestuia.

Conceptual, forma de guvernare într-o democrație depinde de relația dintre executiv, legislativ, şi (daca aceştia există) preşedinții aleşi. Principala problemă constă în posibilitatea înlăturării executivului de către legislativ în exercitarea mandatului [1, p.79]. Sistemele în care guvernele nu pot fi demise de legislativ sunt prezidențiale. Sistemele în care acestea pot fi astfel eliminate sunt fie parlamentare (atunci când numai legislativului îi este permis să demită guvernul) sau mixte (când fie legislativul sau direct preşedintele ales poate demite guvernul).

Mecanismul de demitere a executivului de către legislativ rezidă în pronunțarea votului de neîncredere inițiat de legislativ – sau în eşuarea obținerii votului de încredere care a fost inițiat de către guvern. Mecanismul de demitere de către preşedintele ales poate fi direct, cum ar fi în cazul când preşedintele în ordine unilaterală poate parțial sau complet să înlocuiască membrii guvernului, sau indirect, cum ar fi atunci când preşedintele dizolvă legislativul, anunță alegeri anticipate, şi astfel provoacă căderea guvernului.

Mai sunt şi alte câteva aspecte importante legate de natura şi funcționarea guvernului în democrații, dintre care unele au fost făcute întru definirea caracteristicilor formelor de guvernare democratice. Acestea includ natura puterii executive, prin prisma colectivității sau colegialității în parlamentarism şi caracterului unipersonal în prezidențialism; separarea şefilor de stat de guvern în parlamentarism şi fuziunea lor în prezidențialism; alegerile indirecte în parlamentarism şi alegeri directe în prezidențialism; existența unui preşedinte cu autoritate de legiferare acordată de constituție în regimurile prezidențiale sau cu atribuții considerabile în regimurile mixte.

Aceste caracteristici ale democrației totuşi nu sunt suficiente pentru a distinge formele de guvernare. Unii ar putea sugera că există cazuri atipice sau intermediare, regimuri hibride care nu se încadrează nici în categoria regimurilor parlamentare, nici prezidențiale. Şi totuşi, dacă nu suntem ca-

pabili să identificăm un criteriul pozitiv pentru identificarea acestor regimuri, aceasta nu pare să fie o situație satisfăcătoare pentru că, pur şi simplu, creează o categorie reziduală care întruneşte un şir de cazuri eterogene. Ca urmare, este necesar de a produce un set de criterii care clasifică fără ambiguitate regimurile democratice în funcție de forma lor de guvernare.

Astfel: sistemele în care guvernele trebuie să se bucure de o majoritate în legislativ, pentru a exista, sunt clasificate ca parlamentare; sistemele în care guvernele nu au nevoie de asistența majorității în legislativ, pentru a exista, sunt clasificate ca prezidențiale; şi sistemele în care guvernele depind şi de o majoritate în adunarea legislativă, şi de preşedinții aleşi pentru a exista sunt clasificate ca mixte.

În plan operațional, următoarele trei întrebări oferă o secvență de paşi care identifică fără ambiguitate democrațiile prezidențiale, parlamentare, şi mixte. Nu întâmplător, democrațiile „mixte" nu constituie o categorie reziduală. Deşi combină caracteristici atât ale parlamentarismului pur, cât şi ale prezidențialismului pur, sistemul mixt este un tip bine determinat al democrației. În acest sens, nu este un intermediar sau o categorie oarecum neclară ce stă între cele două forme pure.

Este guvernul responsabil în fața adunării legislative? Responsabilitatea în fața legislativului înseamnă că o majoritate legislativă deține puterea constituțională de a demite guvernul din funcție. Responsabilitatea în fața legislativului este o condiție necesară pentru existența unui sistem parlamentar sau a unui sistem mixt, în cazurile în care nu există o responsabilitate în fața legislativului suntem în prezența sistemului prezidențial. La rândul său, cazurile în care există responsabilitatea în fața legislativului pot fi fie parlamentare, fie mixte.

Există un preşedinte ales independent (prin vot direct sau indirect)? Existența unui preşedinte ales direct nu este o condiție nici necesară, nici suficientă pentru identificarea unui sistem democratic: alegerile prezidențiale au loc în ambele sisteme atât prezidențiale, cât şi mixte; şi alegerile prezidențiale indirecte pot fi caracteristice atât sistemelor prezidențiale (ca în Statele Unite sau în Argentina până în 1994), cât şi sistemelor parlamentare (Germania, Italia, Grecia) [2, p.266].

Cu toate acestea, coroborate cu informații despre încrederea legislativului, lipsa unui şef al guvernului ales direct identifică, în majoritatea cazurilor, democrațiile parlamentare. Prin urmare, această întrebare ne permite să identificăm state în care, din cauza absenței unui cap de guvern ales direct (în combinație cu încredere legislativului), nu pot fi nici prezidențiale, nici mixte. Aceste țări trebuie, prin urmare, să fie parlamentare, chiar dacă şefii de guvern sunt – ca în Africa de Sud, Kiribati, Insulele Marshall – numiți „preşedinți".

Este guvernul responsabil în faţa preşedintelui? Dată fiind responsabilitatea în faţa legislativului, problema este de a determina dacă guvernul este responsabil în faţa preşedintelui. Responsabilitatea Guvernului în faţă de preşedinte poate fi directă, atunci când preşedintele unilateral poate demite guvernul în întregime sau un ministru la un moment dat. Aceasta poate fi de asemenea, indirectă, atunci când preşedintele demite guvernul prin dizolvarea legislativului. În ambele cazuri, guvernul depinde de sprijinul majorităţii legislative şi de preşedintele ales în mod independent şi direct pentru a rămâne în exerciţiu. Astfel, dată fiind atât responsabilitatea în faţa legislativului, cât şi în faţa preşedintelui ales (fie în mod direct sau indirect) a guvernului este suficient pentru a caracteriza regimul ca fiind „mixt". Cazurile în care preşedintele nu poate demite guvernul şi/sau dizolva legislativul sunt clasificate ca democraţii parlamentare [3, p.110-111].

Operaţional, a răspunde la aceste întrebări şi a identifica forma de guvernare nu prezintă dificultăţi. Atât alegerile directe ale preşedintelui, cât şi responsabilitatea guvernului în faţa adunării legislative sunt uşor de identificat în constituţiile existente.

Referinţe:

1. ENACHE, M. *Democraţia parlamentară.* Bucureşti: Universul juridic, 2012. ISBN 978-973-127-797-4.
2. ARSENI, A., IVANOV, V., SUHOLITCO, L. *Drept constituţional comparat.* Chişinău: CE USM, 2003. ISBN 9975-70-356-9.
3. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituţional*. Chişinău: Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Academia de Poliţie „Ştefan cel Mare", vol. I, 2001. ISBN 9975-930-26-3.